

Олексій Опарін

доктор медичних наук, професор

Харківська медична академія післядипломної освіти МОЗ України

Президент Української академії історії медицини

Email: teraprevm@med.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1493-9353>

Рецензія на книгу:

Сорочан, С. Б. *Ромейское царство. Книга для чтения по истории Византии*. Харьков, ч. 1, 2018, 720 с.; ч. 2, 2019, 476 с.; ч. 3, 2020, 1086 с.

Питання історії Візантійської імперії вже тривалий час привертають пильну увагу вчених усього світу. І це не дивно, бо Візантія належить до тих небагатьох держав Стародавнього світу і Середньовіччя, спадщина яких зумовила і визначає аж до нашого часу історію світової цивілізації практично в усіх її сферах. Багато як духовних, так і соціально-економічних проблем сучасних держав своїм корінням також сягають спадку цієї вже загиблої імперії.

Через це інтерес до вивчення історії Візантії не тільки не зменшується, але, навпаки, отримує нові й нові імпульси. Попри неослабний інтерес до історії цієї держави, появу незліченної кількості статей, монографій, присвячених як розгляду в цілому історії Візантії, так і її окремих аспектів, вихід тритомної праці «Ромейське царство» професора С. Б. Сорочана, став без перебільшення знаковим не лише у вітчизняній, а й у світовій медієвістиці.

Як цитувати: Опарін, О. Рецензія на книгу: Сорочан, С. Б. *Ромейское царство. Книга для чтения по истории Византии*. Харьков, ч. 1, 2018, 720 с.; ч. 2, 2019, 476 с.; ч. 3, 2020, 1086 с. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія», вип. 60, 2021, с. 156-159.

In cities: Oparin, O. Book review: Sorochan, S. B. *Romeiskoe tsarstvo. Kniga dlia chteniia po istorii Vizantii*. Khar'kov, ch. 1, 2018, 720 s.; ch. 2, 2019, 476 s.; ch. 3, 2020, 1086 s. The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: History, no. 60, 2021, s. 156-159.

Що ж вирізняє цю роботу.

По-перше, це не просто звід, а прекрасний комплексний аналіз усієї історії Рومейського царства, здійснений на підставі останніх даних у галузі історії, археології, теології. Необхідність саме такої узагальнювальної праці відчувалася протягом останніх десятиліть, коли були накопичені важливі напрацювання з окремих питань історії цієї держави, але не було узагальнювального та критичного їх аналізу, який міг звести їх до купи.

По-друге, автор показав взаємозв'язок соціально-економічного й духовного розвитку візантійського суспільства. Зокрема, вичерпно висвітлено питання історії іконоборського руху, який тривалий час представляли лише або як соціальний протест певних верств візантійського суспільства, або як запеклу ересь, яка не має нічого спільного з християнством взагалі. Автор же аргументовано показує, що іконоборський рух мав чітку саме біблійну аргументацію та основу, а сам період імператорів-іконоборців був одним із найкращих в історії цієї країни; дослідник здійснив ретельний аналіз соціально-економічних відносин цього часу.

По-третє, автор виділив та обґрунтував основні характеристики візантійської релігійності, окреслив особливості функціонування апарату державної релігії Візантії. В останніх якраз і приховано одну з головних причин катастрофи цієї монархії. С. Б. Сорочан детально простежив історію формування інституту державної церкви Візантії, відомої в історії як цезаропапізм, у якому державна влада фактично підпорядковує собі духовну, що стає виразником її політики. І спроби поодиноких ієрархів змінити таке становище зайвий раз ілюструють це загальне правило, яке стало одним із фундаментальних у всій візантійській державності.

По-четверте, робота має безперечні піонерські напрацювання для історії медицини Візантії — питання, які залишаються одними з найменш вивчених в історії світової медицини і за дослідження яких автор, зокрема, був обраний академіком Української академії історії медицини. Автор розкрив і систематизував питання організації соціальної допомоги населенню, історію візантійських лікарень і головне — дослідив ці питання в нерозривному зв'язку з аналізом філософських та релігійних уявлень візантійського суспільства про життя, смерть, хворобу, які й зумовили основні аспекти формування всієї медичної системи Візантії. Саме релігійні уявлення візантійців про хворобу і смерть, догмати про безсмертя душі та роль інституту святих

і визначили фактичну статистику в розвитку медицини, медичних уявлень та медичної освіти протягом тисячолітньої історії Візантії, принципову неможливість розвитку в ній анатомії та фізіології та основаної на них клінічної медицини. Навіть більше, візантійські лікарі не змогли через релігійні догмати та уявлення стати повною мірою спадкоємцями і продовжувачами античної медицини.

Професор С. Б. Сорочан блискуче провів аналіз містичної медицини Візантії, поняття якої панували в медичних уявленнях її лікарів. В основі роботи ґрунтовне й детальне дослідження не тільки трактатів, які безпосередньо стосуються медицини Візантії, а й візантійської літератури, що містить дуже багато цікавих штрихів до історії візантійської медицини. Хотілося б особливо підкреслити дуже грамотне з медичного погляду формулювання питань, пов'язаних з історією медицини Візантії та коректне вживання спеціальних медичних термінів і понять.

По-п'яте, у роботі проведено глибокий аналіз соціально-економічного розвитку Візантії, чому значною мірою сприяли попередні численні роботи проф. С. Б. Сорочана, присвячені питанням торгівлі, ринку, економічних зв'язків Візантії, а археологічні дослідження, що їх автор здійснював протягом багатьох років у візантійському Херсонесі, дали можливість проілюструвати текст і зроблені висновки.

По-шосте, завдяки всебічному аналізу візантійської літератури найрізноманітніших жанрів, аналізу предметів побуту, релігійних і філософських уявлень автор комплексно представляє основні парадигми свідомості візантійців, що допомагає нам зрозуміти самі механізми розвитку та функціонування візантійського суспільства.

По-сьоме, у представленій роботі автор вирішив багато актуальних завдань та розв'язав суперечливі питання історії Візантії, зокрема взаємини Візантії та Хазарського каганату. Автор аргументовано представив відносини кондомініуму, що існували між Візантією та Хазарією на кримському півострові, всупереч необґрунтованим та застарілим поглядам про окупацію його Хазарією.

По-восьме, робота написана чудовою літературною академічною мовою, що полегшує не лише її читання, а й перетворює саму роботу на своєрідний діалог, який проводить автор як з окремим читачем, так і з усією науковою аудиторією. Дослідження відрізняє чітка структурованість тексту, послідовність викладу матеріалу, чіткість та

аргументованість зроблених висновків та узагальнень. Робота містить найповніший бібліографічний матеріал та посилання на інтернет-ресурси у вітчизняній історіографії, присвяченій Візантії.

Усе це зумовлює безперечну наукову новизну, практичну значущість цієї праці не тільки для істориків і археологів, але й мистецтвознавців, теологів, істориків медицини.

Наприкінці хотілося би побажати здійснення нового видання книжки, що містило би ілюстративний матеріал, який є в архіві автора, а також цінні дані його археологічних знахідок.

Oleksii Oparin

Doctor of Medical Sciences, Professor

Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education of the Ministry of Health of Ukraine

President of the Ukrainian Academy of Medical History

Email: teraprevm@med.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1493-9353>

Book review:

Sorochan, S. B. *Romeiskoe tsarstvo. Kniga dlia chteniia po istorii Vizantii.*

Khark'kov, ch. 1, 2018, 720 s.; ch. 2, 2019, 476 s.; ch. 3, 2020, 1086 s.

Текст надійшов до редакції 01.10.2021.

The text was received by the editors 01.10.2021.

Текст затверджено до друку 29.11.2021.

The text is recommended for printing 29.11.2021.